

Wat worden we wijzer van het Centraal Bureau voor de Statistiek?

Veel verse groente en fruit in de schappen van Europese supermarkten komen uit Israël. Een deel van deze invoer komt echter uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette Palestijnse gebieden. Deze nederzettingen zijn illegaal en hebben desastreuze gevolgen voor de lokale, Palestijnse, bevolking en economie. Mensenrechten en het humanitair oorlogsrecht worden geschonden. Toch worden nederzettingenproducten in Europa ingevoerd. De EU verordonneert dat wanneer een product uit een 'Israëlische nederzetting' komt dat met zo veel woorden op de verpakking of het schap moet worden aangegeven. Alleen zie je dat nooit in de supermarkt. SOMO probeert na te gaan wat de omvang is van de invoer van groente en fruit uit illegale Israëlische nederzettingen naar Nederland.

Nederland is na Frankrijk de belangrijkste Europese importeur van groente en fruit uit Israël. Het is bekend dat een deel van de Europese invoer uit Israël afkomstig is uit Israëlische nederzettingen in de Palestijnse gebieden¹. In 2015 heeft de Europese Unie regels voor de etikettering van producten afkomstig uit deze illegale nederzettingen verduidelijkt². Dit is omdat de Europese consument recht heeft op juiste en niet misleidende informatie over de herkomst van producten. Wanneer een product uit een 'Israëlische nederzetting' afkomstig is dan moet dat expliciet op verpakking of schap worden aangegeven. Alleen zie je die vermelding echter zelden of nooit in de Nederlandse supermarkten. Groente en fruit uit de illegale nederzettingen worden hoogstwaarschijnlijk als 'Product uit Israël' gelabeld. SOMO probeert na te gaan wat de omvang is van de invoer van groente

en fruit uit illegale Israëlische nederzettingen naar Nederland.

In deze zoektocht kloppen we aan bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) waar we informatie hopen te krijgen over deze goederenstromen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO), maar de minister van Economische Zaken is politiek verantwoordelijk voor wetgeving en budget.

Het CBS ontvangt "doorlopend de nieuwste gegevens over de door de douane gecontroleerde goederenstromen" en levert "definitieve cijfers over de internationale handel in goederen". Het CBS stelt zich als taak om betrouwbare en samenhangende statistische informatie te publiceren, informatie die inspeelt op de behoefte van de samen-

leving. Sterker nog, het CBS afficheert zich als een *“moderne nieuwsorganisatie die maatschappelijke debatten actief voedt met informatie”*. Dat klinkt veelbelovend.

Om te achterhalen welke groente- en fruitproducten er vanuit Israël en de Palestijnse gebieden in Nederland terecht komen raadplegen we StatLine, de gratis en vrij toegankelijke elektronische databank van het CBS. Via Statline kan iedereen zelf tabellen en grafieken samenstellen. We weten na uitgebreid grasduinen het een en ander aan informatie over ons onderwerp te vinden.

Ongelijke handelsstromen

Nederland importeert aanzienlijke hoeveelheden groente en fruit uit Israël. Uit de gebieden onder Palestijnse Autoriteit wordt beduidend minder ingevoerd. In 2016 gaat om het bescheiden bedrag van € 157.583. Dat is 0,12%, ofwel een fractie van de invoer van verse groente- en fruitproducten uit Israël, die dat jaar €121.545.425 bedraagt. Het gaat om paprika's, pepers, dadels, prei en andere eetbare looksoorten, bepaalde specerijen, en plantendelen, zaden en vruchten (gebruikt in o.a. de reukwerkindustrie en de geneeskunde).

De invoer naar Nederland in 2015 geeft hetzelfde beeld. De invoer vanuit Gebieden onder Palestijnse Autoriteit bedraagt 1% van de invoer uit Israël dat jaar. Ook in 2015 gaat het om een heel bescheiden aantal producten:

Box 1 Captive economy

Tussen Israël en de gebieden onder Palestijnse Autoriteit bestaat een douane-unie, tot stand gekomen als onderdeel van het 'Protocol van Parijs' over economische samenwerking dat in 1994 werd gesloten. Dit protocol is geïncorporeerd in de bekende 'Oslo Akkoorden' en heeft in de loop van jaren geleid tot een gigantische instroom van Israëlische goederen op de Palestijnse markt. Tegelijkertijd gelden er ernstige beperkingen voor de export van Palestijnse goederen naar Israël, binnen de bezette gebieden, of naar overige gebieden. Een verstikkende bezettingseconomie, vaak aangemerkt als captive economy of captive market. Volgens VN-organisatie UNCTAD werd in 2015 meer dan 85 procent van de Palestijnse export door Israël geabsorbeerd. Israëlische producten waren verantwoordelijk voor meer dan 70 procent van de Palestijnse invoer.³

aardbeien, zoete amandelen, blauwe bosbessen en cranberries, druiven, prei en andere eetbare looksoorten, tomaten, en planten, plantendelen, zaden en vruchten (voor reukwerkindustrie, geneeskunde).

Deze scheve verhouding is het directe gevolg van de Israëlische bezetting en afgrenzing van de gebieden onder Palestijnse Autoriteit.

Grenzen van Statline

We stuiten al snel op de grenzen van wat wij zelf uit Statline kunnen halen. Statline biedt ons geen inzicht in de invoer van verse groente en fruit naar Nederland uit de door Israël bezette gebieden.

Daarom zoekt SOMO in februari 2017 contact met de afdeling 'Statistiek & Internationale Handel in Goederen' van het CBS met de vraag om gedetailleerde informatie over de invoer in en doorvoer via Nederland van groente- en fruitproducten uit Israël en de door Israël bezette gebieden. Na flink wat e-mails over en weer, waarin het CBS keer op keer benadrukt welke beperkingen er gelden voor informatie die het CBS kan delen, dient SOMO in juli 2017 een formeel verzoek tot informatieverstrekking in.

Formeel verzoek tot informatieverstrekking

We willen cijfers over de invoer in Nederland van alle verse groente- en fruitproducten zoals aardappelen, groente, fruit, kruiden en specerijen afkomstig uit Israël en gebieden die sinds 1967 door Israël bezet worden, inclusief de Gazastrook, de Golanhoogte, en de Westelijke Jordaanoever, inclusief Oost Jerusalem. Voor deze geografische omschrijvingen baseert SOMO zich op richtlijnen van de Europese Commissie⁴.

We vragen het CBS informatie over de periode 2012-2016, uitgesplitst per maand. We willen doorzoekbare Excel-sheets, met data uitgesplitst op het meest specifieke detailniveau beschikbaar, met inbegrip van productcategorie, productbenaming, HS-code, volumes, waarden, uitvoerlocatie, invoerlocatie, en de beschikbare informatie over de exporteurs, transporteurs en importeurs. We zeggen er meteen bij dat als het CBS geen bedrijfsnamen kan geven, informatie over de nationaliteit en de vestigingslocaties van de betrokken marktpartijen een acceptabel alternatief is.

Begin september ontvangen we de 'definitieve cijfers' van de invoer van de gevraagde goederen over 2016 van het CBS met lijsten⁵ van ingevoerde groente- en fruitproducten. We krijgen data met betrekking tot de invoer in Nederland van producten uit Israël en uit gebieden onder Palestijnse Autoriteit.

Tabel 1

Waarden van de import van goederen uit Israël en Gebieden onder Palestijnse Autoriteit

	Israël	"Gebieden onder Palestijnse Autoriteit"	Samen
2016	€ 121.387.842	€ 157.583	€ 121.545.425
2015	€ 127.207.012	€ 133.378	€ 127.340.390
2014	€ 126.441.132	€ 414.354	€ 126.855.486
2013	€ 136.895.083	€ 718.561	€ 137.613.644
2012	€ 176.458.923	€ 736.367	€ 177.195.290
Totalen	€ 688.389.992	€ 2.160.243	€ 690.550.235

Deze cijfers laten zien dat invoer van groent en fruit vanuit deze landen naar Nederland in 5 jaar fors in waarde is afgenomen, een daling van ruim 30%. Deze afname zit 'm vooral in de gedaalde invoer van aardappelen en groente. Deze daling lijkt zich bovendien door te zetten: In 2017 bedraagt de import van groente en fruit vanuit Israël naar Nederland tot nu toe €103 miljoen, volgens de RVO⁶, op basis van cijfers van het CBS.

Tabel 2

De top 10 van meest geïmporteerde verse groente en fruit producten naar Nederland in 2016, gecombineerd uit beide gebieden

	2016	Waarde
1	Aardappelen (inclusief nieuwe aardappelen)	€ 18.391.493
2	Avocado	€ 18.255.577
3	Dadels	€ 13.358.213
4	Citrusvruchten (alle categorieën)	€ 13.347.285
5	Wortelen en rapen	€ 9.316.808
6	Pepers (zonder scherpe smaak)	€ 7.477.599
7	Guave, manga's en manggistan	€ 4.982.754
8	Fruit, geschikt voor menselijke consumptie (dit is een restcategorie)	€ 2.948.336
9	Bataten	€ 1.300.465
10	Uien	€ 334.349

De invoer naar Nederland in 2016 concentreert zich in de eerste maanden van het jaar. Deze pieken corresponderen met het lokale oogstseizoen in het exportgebied. Maart 2016 is een topmaand. Dat zit 'm vooral in de invoer van pepers en avocado's.

Ontbrekende informatie

Hoewel de cijfers goed inzicht geven over de omvang en ontwikkeling van de handel met Israël en de Gebieden onder Palestijnse Autoriteit ontbreken er nog steeds veel details. Vooral informatie over de precieze herkomst ontbreekt, zodat we nog steeds niet kunnen achterhalen

of de goederen uit de door Israël bezette gebieden in Palestina komen. Zelfs na veel doorvragen, herformuleren en bijkans zeuren, blijkt dat het CBS veel informatie niet kan leveren.

Geen invoer en uitvoerlocaties

SOMO vraagt om informatie over de plekken waar de goederen zijn ingescheept (haven of luchthaven)* en hoe de goederen in Nederland zijn ingevoerd (via haven of luchthaven). Het CBS meldt dat uitvoerlocatie en invoerlocatie "geen standaardvariabelen zijn". Deze informatie kan het CBS niet leveren.

Geen informatie over exporteurs, importeurs, transporteurs of importerende partijen

Het grootste gemis is het gebrek aan informatie over exporteurs, importeurs, transporteurs of importerende partijen. Het CBS verstrekt geen bedrijfsnamen, maar ook geen informatie over nationaliteit of vestigingslocatie. SOMO vraagt om geanonimiseerde of geaggregeerde informatie, maar het CBS houdt voet bij stuk en zegt dat "adresgegevens of locatiegegevens of welke andere gegevens dan ook van bedrijven" niet geleverd mogen worden. Het CBS verwijst hierbij naar de CBS-wet. Het CBS ontvangt wel bedrijfsgegevens, maar dat is "puur voor statistische doeleinden, het CBS mag deze niet openbaar maken", aldus het CBS in een e-mail naar SOMO.

De CBS gedragscode zegt: "Omdat het CBS geen gegevens over individuele personen of bedrijven in herkenbare vorm publiceert of naar buiten brengt, is de privacy gegarandeerd. Gegevens over personen en bedrijven worden binnen het CBS zo snel mogelijk ontdaan van identificerende kenmerken. Het CBS produceert statistische informatie waarin de individuele gegevens niet meer herkenbaar zijn." Dit is in lijn met de Wet bescherming persoonsgegevens en dat is mooi. Maar SOMO vindt dat het CBS hier in door schiet. Informatie over de nationaliteit of de vestigingslocatie, en alle andere informatie die niet herleidbaar is tot het bedrijf, zou gedeeld moeten worden.

Het CBS beargumenteert dat ook geanonimiseerde of geaggregeerde gegevens op bedrijfsniveau niet gegeven kunnen worden "vanwege de beperkte vulling bij diverse goedsoorten". SOMO vraagt door. Om welke goedsoorten gaat het hier? Hoe wordt de vulling bepaald? Welke criteria worden hierbij gehanteerd? Zijn er goedsoorten waarbij de vulling minder beperkt is? Is het bij die goedsoorten wel mogelijk om geanonimiseerde gegevens op bedrijfsniveau te verstrekken? Helaas blijven deze vragen onbeantwoord.

Geen doorvoergegevens

Het CBS levert ons alleen importgegevens. Gegevens over doorvoer van goederen kunnen niet geleverd worden. Het CBS kan geen inzicht verschaffen in de doorvoer van

* Als de inscheeplocatie van een product bekend is, wordt het makkelijker de herkomst van het product te achterhalen.

groenten en fruit uit genoemde gebieden naar overige Europese landen. Een reden wordt niet gegeven.

Het CBS heeft in principe wel gegevens over doorvoer en wederuitvoer, en presenteert die op haar eigen website⁷. Nederland is een wereldspeler op het gebied van groenten en fruit. Nederland exporteert verse groenten en fruit naar 150 landen over de hele wereld. Ruim zeventig procent van het ingevoerde fruit en meer dan tachtig procent van de ingevoerde groenten wordt opnieuw uitgevoerd⁸. Rotterdam en Schiphol zijn in principe belangrijke doorvoerhavens voor groente en fruit naar het Europese achterland, vooral naar Duitsland. Om te achterhalen wat er aan fruit en groente uit Israël en Palestina en de door Israël bezette gebieden in de schappen van Europese supermarkten ligt, zijn doorvoergegevens dus van groot belang. Helaas is het CBS hier niet behulpzaam bij.

Geheime gegevens

Bij het doornemen van de Excel sheets valt op dat bij bepaalde zendingen in 2015 en in 2013 de hoeveelheden en waarden niet gegeven worden. In die velden staat het woord 'GEHEIM'. Het gaat om zendingen gedopte grondnoten, zonnebloempitten voor zaaidoeleinden uit 2015 en nectarines en dadelpuimen in 2013 met land van oorsprong Israël. De 'geheime' velden duiken compleet willekeurig op in de door het CBS aangeleverde data. We vragen het CBS om de ontbrekende gegevens. De hoeveelheden en waarden moeten immers bekend zijn anders kan de douane niet de juiste importheffing bepalen. We krijgen geen bevredigend antwoord: Het CBS *"probeert natuurlijk om zoveel mogelijk dezelfde geheimhouding te creëren over de jaren zodat er door gebruikers ook stabiele cijferreeksen gemaakt kunnen worden. Maar, dit is jammer genoeg, gezien de complexiteit van de geheimhouding, niet altijd mogelijk."*

Landendefinities

SOMO vraagt zich af waarom het CBS de Europese richtlijn niet toepast over de vermelding van de oorsprong van goederen uit de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden.

In de Excel sheets die SOMO van het CBS krijgt aangeleverd, staan in de kolom *"omschrijving land"* de benamingen *"Israël"* c.q. *"Gebieden onder Palestijnse Autoriteit"* vermeld. Er is géén categorie *"Gebieden die sinds 1967 door Israël bezet worden"* is. Dit is een standaard definitie die de Europese Commissie en ook door de Nederlandse overheid gebezigd wordt in regelgeving met betrekking tot de regio. Hier worden de bezette Palestijnse gebieden (Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever, inclusief Oost-Jerusalem) en de bezette Syrische Golanhoogte

Box 2 EU richtlijn (2015/C 375/05)

Interpretatieve mededeling inzake de vermelding van de oorsprong van goederen uit de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden (2015/C 375/05) van de EU.⁹ Artikel 1 van de interpretatieve mededeling stelt: (1) *Overeenkomstig het internationaal recht erkent de Europese Unie de Israëlische soevereiniteit over de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden (de Golanhoogte, de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever, met inbegrip van Oost-Jerusalem) niet, en beschouwt zij deze gebieden niet als een onderdeel van het Israëlische grondgebied, ongeacht hun juridische status naar Israëliësch recht.*¹⁰

onder verstaan. Waarom maakt het CBS dat onderscheid niet? Ook binnen de bestaande categorieën *"Israël"* en *"Gebieden onder Palestijnse Autoriteit"* blijven de nederzettingen in de Palestijnse gebieden en in de Golanhoogte onbenoemd.

Het CBS legt desgevraagd uit dat land *"IL"* in Statline omschreven wordt als *"Israël"*. Land *"PS"* wordt omschreven als *"Gebied onder Palestijnse Autoriteit, en dat omvat de Westelijke Jordaanoever (met inbegrip van Oost-Jerusalem) en Gazastrook"*. Maar, zegt SOMO, Israëlische nederzettingen op de Golanhoogte en de Westelijke Jordaanoever (met inbegrip van Oost-Jerusalem) maken géén deel uit van Israëliësch grondgebied. Welke landencode(s) hanteert het CBS voor producten afkomstig uit deze gebieden? Heeft het CBS herleidbare gegevens over de herkomst van producten (uit de productcategorieën zoals door SOMO opgevraagd) uit nederzettingen op de Golanhoogte en de Westelijke Jordaanoever (met inbegrip van Oost-Jerusalem)? Het CBS legt desgevraagd uit dat berichtgevers geen onderscheid hoeven te maken tussen deze gebieden/landen. Het CBS kan gegevens niet uitsplitsen naar deze gebieden. Het CBS heeft alleen *"totalen"* van *"land PS"*. Het CBS maakt dus geen onderscheid tussen invoer in Nederland uit Israël en uit de illegale nederzettingen.

Hoe nu verder?

Voor de statistieken van de internationale handel in goederen wordt mede gebruik gemaakt van data van de douane. Volgens het CBS heeft ook de douane deze data niet verder separaat uitgesplitst.

Maar, goederen uit de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden komen bij invoer in de Europese Unie niet in aanmerking voor een tariefpreferentie.

Box 3 Tariefpreferentie

Producten uit Israël kunnen, op basis van het EU-Israël Associatieverdrag, met belastingvoordeel op de Europese markt gebracht worden. Dit geldt echter niet voor eventuele producten uit Israëlische nederzettingen die met het etiket "Israël" geïmporteerd worden.

Daarom moet op alle certificaten betreffende goederenverkeer en oorsprongsverklaringen (factuurverklaringen) die in Israël afgegeven worden de postcode en de plaats staan waar de producten zijn verkregen. Is op het certificaat en/of oorsprongsverklaring een postcode en plaats vermeld die voorkomt op de lijst van de Europese Unie met Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden¹¹, dan komen deze goederen niet in aanmerking voor tariefpreferentie. Importeurs moeten wel degelijk gegevens aanleveren bij de douane over de precieze herkomst van producten. Deze gegevens zijn dus bekend bij de Douane.

In de zoektocht naar de herkomst van groente en fruit uit bezette gebieden schrijft SOMO ook de douane aan. Hoe dat verloopt wordt uit de doeken gedaan in in SOMO's zoektocht 'Van de Nederlandse douane naar de rechter'.

Referenties

- 1 Website Who Profits, Onderzoek 'Made in Israel. Agricultural Exports from Occupied Territories', April 2014, https://www.whoprofits.org/sites/default/files/made_in_israel_web_final.pdf.
- 2 Website Europese Unie, Interpretatieve mededeling inzake de vermelding van de oorsprong van goederen uit de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden, 12-11-2015, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XC1112\(01\)&from=NL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XC1112(01)&from=NL).
- 3 Website UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people: Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory, 01-09-2016, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/app2016d1_en.pdf.
- 4 Website Eurolex, Interpretatieve mededeling inzake de vermelding van de oorsprong van goederen uit de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2015_375_R_0005, 19 december 2017.
- 5 Website CBS, Producten vallend onder de hoofdstukken 07, 08, 09, 10, en 12 en goederencode 21039090, zoals beschreven in goederencodes onder hoofdstuk 07, 08, 09, 10, 12 en de goederencode 21039090. Het CBS hanteert de door de EU voorgeschreven codes van de Gecombineerde Nomenclatuur (GN), ook bekend als de Goederennaamlijst Internationale Handel, <https://www.cbs.nl/nl-nl/deelnemers-enquetes/deelnemers-enquetes/bedrijven/onderzoek/lopend/internationale-handel-in-goederen/idep-codelijsten>.
- 6 Website RVO, Handel en economie Israël, <https://www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/landenoverzicht/isra%C3%ABl/handel-en-economie>, 19-12-2017.
- 7 Website CBS, Helft aangevoerde goederen verlaat Nederland weer, 05-12-2016, <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/49/helft-aangevoerde-goederen-verlaat-nederland-weer>.
- 8 Website groente en fruit huis, Groenten en Fruit. Gezond voor de Nederlandse economie en samenleving, 26-03-2015, <https://www.groentenfruihuis.nl/docs/default-source/standaard-bibliotheek/groenten-en-fruit---gezond-voor-de-nl-economie-en-samenleving.pdf?sfvrsn=0>.
- 9 Website Eurolex, Interpretatieve mededeling inzake de vermelding van de oorsprong van goederen uit de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2015_375_R_0005, 19-12-2017.
- 10 Website Eurolex, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2015_375_R_0005.
- 11 Website Europese Commissie, EU-Israel Technical Arrangement, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/rules-origin/general-aspects-preferential-origin/euisrael-technical-arrangement_en, 19-12-2017.

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen
Centre for Research on Multinational Corporations

Sarphatistraat 30
1018 GL Amsterdam
The Netherlands
T: +31 (0)20 639 12 91
info@somo.nl
www.somo.nl

Colofon

SOMO's zoektocht naar groente en fruit uit bezette Palestijnse gebieden: Wat worden we wijzer van het Centraal Bureau van de Statistiek versie april 2018

Auteur Pauline Overeem

Met bijdragen van Lydia de Leeuw en Sanne van der Wal
Redactie Meike Skolnik

Layout Frans Schupp

ISBN 978-94-6207-128-5

Dit artikel is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Europese Unie.

De inhoud is de verantwoordelijkheid van SOMO en reflecteert op geen enkele manier de standpunten van de Europese Unie.